

Masterthesis

Een asielzoekerscentrum? Niet in mijn buurt!

Een kwalitatief onderzoek naar hoe op lokaal niveau wordt omgegaan met spanningen rondom de komst van vluchtelingen

Lisa Boons | 4202570

Begeleider: Dr. Mieke Maliepaard

Tweede lezer: Dr. Thomas de Vroome

Master Arbeid, Zorg & Participatie

Faculteit Algemene Sociale Wetenschappen

Universiteit Utrecht

Opdrachtgever: Art.1 Midden Nederland

Datum: 15 augustus 2016

Aantal woorden: 10.969

Universiteit Utrecht

MIDDEN NEDERLAND
voor gelijke behandeling
tegen discriminatie

Samenvatting

Nederlandse gemeentes krijgen als gevolg van de oorlog in het Midden-Oosten en Afrika steeds vaker te maken met de komst van vluchtelingen. Uit onderzoek blijkt dat dit in sommige gemeentes tot protest heeft geleid. Bekende voorbeelden zijn de incidenten die zich hebben voorgedaan in Geldermalsen, Steenberg en Oranje. Deze incidenten worden door de media aangeduid als ‘maatschappelijke onrust’ en zouden geleid hebben tot verstoring van de openbare orde en veiligheid. Mede hierom zou het van groot belang zijn om onderzoek te verrichten naar de wijze waarop in de toekomst maatschappelijke onrust in gemeentes zo klein mogelijk gehouden kan worden. In de huidige kwalitatieve studie zal daarom achterhaald worden wat de aanpak is van lokale partijen bij het voorkomen of beperken van maatschappelijke onrust, en wat hierin als succesvol en minder succesvol kan worden beschouwd. Een opvallende bevinding is dat gemeentes in de fase van besluitvorming over de plaats van de locatie en het informeren van de buurt geen officiële aanpak of beleidsplan hanteren om de komst van vluchtelingen in goede banen te leiden. Gemeentes zouden afwachten tot na de eerste informatieavond met het opstellen van een aanpak, zodat zij eerst kunnen polsen hoe de komst van vluchtelingen wordt ontvangen in de wijk. Aan de hand van reacties van bewoners kunnen gemeentes achterhalen waarop eventuele onrust bij komst van vluchtelingen is gebaseerd. Op basis hiervan zullen zij bepalen welke aanpak het beste is om onrust in het vervolg zoveel mogelijk tegen te gaan. Gebleken is dat maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen tot stand komt door gevoelens van dreiging en relatieve deprivatie. Echter, de mate waarin deze gevoelens kunnen leiden tot daadwerkelijke onrust, blijken per case verschillend te zijn. Uit onderzoek is gebleken dat deze verschillen mogelijk toe te wijzen zijn aan de achtergrondkenmerken van een buurt, de plaats waar de opvanglocatie staat in de wijk en het aantal vluchtelingen dat wordt opgevangen.

1. Inleiding

Nederlandse gemeentes krijgen steeds vaker te maken met de komst van vluchtelingen. Oorzaak hiervan is de grote toestroom van vluchtelingen door oorlogen in onder andere het Midden-Oosten en Afrika. Volgens de United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) waren er alleen al in 2015 zestig miljoen mensen op de vlucht voor politieke vervolging, geweld en schending van de rechten van de mens. Het grootste gedeelte van de vluchtelingen wordt opgevangen in de eigen regio en een aanzienlijk kleiner deel vlucht naar Europese landen, waaronder Nederland. Zo blijkt uit gegevens van de Immigratie & Naturalisatiedienst (IND) dat het grootste aandeel vluchtelingen dat tussen 2015 en 2016 Nederland binnenkomt, afkomstig is uit Islamitische landen (Rijksoverheid, 2016; IND, 2016). Bij aankomst in Nederland heeft het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA) de taak om opvanglocaties in gemeentes te regelen. Met opvanglocaties wordt gerefereerd naar asielzoekerscentra en noodopvanglocaties waarin vluchtelingen tijdelijk, in afwachting van hun procedure, opgevangen kunnen worden (Vereniging voor Nederlandse Gemeentes (VNG), 2015). Echter, door de hoge instroom aan vluchtelingen moet het COA in korte tijd een groot aantal vluchtelingen onderbrengen. Dit doet een groot beroep op Nederlandse gemeentes en hun bereidheid om locaties ter beschikking te stellen. Vluchtelingenwerk Nederland (2016) pleit ervoor om de opvang van vluchtelingen te verplichten voor elke gemeente. Alhoewel de komst van vluchtelingen niet in alle gemeentes tot grootschalig protest zou leiden, blijkt uit recente voorbeelden dat dit in sommige gemeentes wel het geval is en incidenten tot gevolg heeft. Voorbeelden hiervan zijn de bekende incidenten in Geldermalsen, Steenberg, Oranje en Heesch, waarrellende bewoners gemeentehuizen belaagden of tot openbare geweldpleging kwamen tijdens informatieavonden (VNG, 2016; NOS, 2016; Volkskrant, 2016). Deze incidenten worden door de media aangeduid als ‘maatschappelijke onrust’. Hiermee wordt volgens wetenschappelijke literatuur verwezen naar de aanwezigheid van gevoelens van onvrede en dreiging onder een grotere groep mensen in de samenleving, die kunnen leiden tot gezamenlijk protest (Hoek, Kleuver & Soomeren, 2007; Grant & Brown, 1995).

Uit onderzoek blijkt dat maatschappelijke onrust zich meestal uit op lokaal niveau, bijvoorbeeld binnen een gemeente. Wanneer maatschappelijke onrust zich voordoet, wordt verwacht dat gemeentes, de politie en andere lokale partijen zoals woningbouwcorporaties, welzijnswerk, scholen, GGD en bewonersorganisaties in actie komen om maatschappelijke onrust te beperken (Helsloot, Hoek, Kleuver, 2007; Jovanovic, Renn, Schröter, 2011; Arts & Butter, 2012). Daarentegen blijkt uit onderzoek dat gemeentes over het algemeen weinig bekend zijn met oorzaken van maatschappelijke onrust. Hierdoor zouden zij niet goed weten hoe ze preventief met spanningen en onrust in een wijk moeten omgaan (Moors & Witte, 2011; van Wonderen & Witte, 2016). Dit is terug te zien in de bestaande aanpakken, protocollen en handreikingen die zich voornamelijk richten op het bestrijden van maatschappelijke onrust, maar niet op het voorkomen ervan (Helsloot, Hoek, Kleuver, 2007; Jovanovic, Renn, Schröter, 2011; Arts & Butter, 2012; Forum, 2011; VNG, 2016; Bureau Regionale Veiligheidsstrategie, 2015). Overigens lijkt maatschappelijke onrust bij de komst van

vluchtelingen om een steeds terugkerend fenomeen te gaan. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat maatschappelijke onrust gekenmerkt wordt door een korte, maar hevige reactie in de samenleving. Deze reactie wordt getypeerd door sterke gevoelens van dreiging die na enige tijd weer zullen afnemen (Smeets, Moors & Beatens, 2009). Echter, bij maatschappelijke onrust rondom de komst van vluchtelingen lijken de gevoelens van dreiging in stand gehouden te worden door de blijvende toestroom van vluchtelingen die ons land binnenkomen (VNG, 2015). Door deze blijvende toestroom zou de behoefte zijn ontstaan naar meer kennis over hoe maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen zo klein mogelijk gehouden kan worden in gemeentes (RadarAdvies, 2016).

Zodoende zal in de huidige studie onderzocht worden op welke wijze onrust bij de komst van vluchtelingen zoveel mogelijk beperkt of voorkomen kan worden, waarmee aangesloten wordt op actuele beleidsvragen op lokaal niveau. Er zal in dit onderzoek gekeken worden naar specifieke cases in vier gemeentes, waarin in verschillende mate maatschappelijke onrust als gevolg van de komst van vluchtelingen is ervaren. Mogelijkerwijs kunnen succesvolle aspecten uit de gehanteerde aanpak in deze vier gemeentes ook gelden voor andere gemeentes in Nederland.

2. Theoretische verkenning

In dit theoretisch kader is een wetenschappelijk raamwerk geschetst waarin getracht wordt het begrip maatschappelijke onrust in te kaderen. In dit hoofdstuk zal allereerst besproken worden wat het begrip inhoudt en hoe maatschappelijke onrust tot uiting kan komen in de samenleving. Vervolgens zal in de loop van het hoofdstuk verder ingegaan worden op oorzaken die ten grondslag liggen aan maatschappelijke onrust.

2.1 Wat is maatschappelijke onrust

Voordat onderzocht kan worden hoe maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen voorkomen of beperkt kan worden, is het noodzakelijk om meer inzicht te verkrijgen in wat precies wordt bedoeld met dit begrip. Het is daarbij van belang om in acht te nemen dat maatschappelijke onrust in bestaande aanpakken en onderzoeken op verschillende manieren wordt gedefinieerd. In het huidige onderzoek zal de definitie van Hoek, Kleuver en Soomeren (2007) aangehouden worden: *“Maatschappelijke onrust wordt gekenmerkt als een groot en breed gevoel van onbehagen en/of onveiligheid in wijken waardoor één of enkele incidenten kunnen plaatsvinden, die vervolgens – mede ten gevolge van structurele kenmerken van sociale, fysieke, economische en/of demografische aard – kunnen leiden tot een groter aantal ernstiger incidenten, die op hun beurt zorgen voor subjectieve en/of objectieve problemen op het gebied van openbare orde en veiligheid” [Hoek, Kleuver & Soomeren, 2007, p.5].*

Uit onderzoek van Helsloot, Groenendaal & in 't Veld (2014) blijkt dat maatschappelijke onrust tot stand komt door gezamenlijke actie van burgers over gedeelde gevoelens van onvrede of onveiligheid. Gezamenlijke actie komt volgens de theorie van Olson (1965) tot stand door daadkracht

onder een groep mensen die een gezamenlijk doel wil behalen. Hierdoor wordt gezamenlijke actie meestal gezien als iets positiefs. Echter, onderzoek van Zomeren, Postmes & Spears (2011), Grant, Abrams, Robertson & Garay (2015), Grant & Brown (1995) naar gezamenlijke actie wijst uit dat dit ook een negatieve wending kan krijgen, namelijk wanneer gezamenlijke actie voortkomt uit gevoelens van dreiging en onvrede. Negatieve gezamenlijke actie zou kunnen leiden tot maatschappelijke onrust wat zich op verschillende manieren kan uiten in de samenleving, namelijk door commotie, bezorgdheid en agressie.

Met commotie wordt de maatschappelijke behoefte bedoeld om emoties en opvattingen te delen wanneer er een gebeurtenis heeft plaatsgevonden. Vaak ontstaat commotie na een opeenstapeling van een aantal kleinere incidenten zoals veranderingen in een wijk of een zwaar verkeersongeval, waarna mensen de behoefte voelen om dit met elkaar te bespreken. Bij maatschappelijke commotie bij de komst van vluchtelingen kan gedacht worden aan bijeenkomsten die beperkt blijven tot gesprekken of discussies over gedeelde onvrede. De Openbare Orde en Veiligheid worden hierdoor niet drastisch verstoord (Helsloot, Groenendaal & in 't Veld, 2014). Bij de uiting van maatschappelijke bezorgdheid wordt echter overgegaan tot daadwerkelijk een verandering in hoe mensen handelen. Een voorbeeld dat wordt aangehaald is wanneer bij de komst van vluchtelingen mensen doelbewust hun kinderen niet meer langs bepaalde wegen laten fietsen, of plekken met vluchtelingen vermijden om te voorkomen dat zij het slachtoffer worden van misbruik, verkrachting of terrorisme. Deze bezorgdheid komt vaak voort uit een incident of een gebeurtenis die angst of bezorgdheid met zich mee heeft gebracht, bijvoorbeeld wanneer iemand is lastiggevallen door een vluchteling. Het maatschappelijk verkeer wordt hierdoor onbedoeld beïnvloed. Bij de laatste uiting van maatschappelijke onrust, agressie, zou het maatschappelijke verkeer wel doelbewust worden beïnvloed (Hulshof, Kleuver, Lugtmeijer, Pach, 2007; Berkowitz, 1972). Agressie wordt beschreven als een gevoel van onbehagen en sociale onvrede, dat leidt tot gezamenlijke opstand zoals demonstraties en protesten. Hier wordt fysieke of verbale agressie gebruikt met als doel het maatschappelijke verkeer te verstoren (Berkowitz, 1972, Helsloot, Groenendaal & in 't Veld, 2014). Een voorbeeld van maatschappelijke agressie bij de komst van vluchtelingen zijn de gebeurtenissen in Geldermalsen of Steenberg, waar door middel van grootschalig protest en openbare geweldpleging onvrede over de situatie werd geuit.

Belangrijk is dat er volgens de literatuur geen duidelijke scheidingslijn is tussen de verschillende acties van commotie, bezorgdheid en agressie, en dat deze mogelijk in elkaar overlopen en elkaar onderling beïnvloeden.

2.2 Oorzaken van maatschappelijke onrust

In de huidige paragraaf zal dieper ingegaan worden op wat oorzaken zijn van maatschappelijke onrust. Eerder bleek al dat maatschappelijke onrust tot stand komt door gezamenlijke actie onder burgers en dat dit als commotie, bezorgdheid of agressie tot uiting kan komen in de samenleving (Hoek, Kleuver & Soomeren, 2007; Helsloot, Groenendaal & in 't Veldt, 2014). Het is belangrijk om te achterhalen wat oorzaken zijn van maatschappelijke onrust om dit niet alleen te kunnen bestrijden, maar ook zoveel mogelijk te kunnen voorkomen. Uit onderzoek blijkt dat dreiging een belangrijke oorzaak is van maatschappelijke onrust (Grant & Brown, 1995; Zomeren, Postmes & Spears, 2011; Grant, Abrams, Robertson & Garay, 2015; Hoek, Kleuver & Soomeren, 2007). In de huidige paragraaf zal dit verder worden toegelicht.

2.2.1 Realistische dreiging

Uit onderzoek van Hoek, Kleuver & Soomeren (2007) blijkt dat realistische dreiging een oorzaak kan zijn van maatschappelijke onrust. Met realistische dreiging kan gerefereerd worden naar de Realistische Conflict Theorie die stelt dat (waargenomen) concurrentie over schaarse goederen, zoals werk, inkomen, woningen en sociale voorzieningen, kan leiden tot competitie tussen groepen (Scheepers, Coenders & Gijsberts, 2002). Sociaalpsychologisch onderzoek laat zien dat deze competitie leidt tot meer solidariteit voor de eigen groep en meer vijandige houdingen naar de 'andere' groep (Sherif & Sherif, 1969). Met de eigen groep wordt hier gerefereerd naar autochtonen Nederlanders die realistische dreiging ervaren door de aanwezigheid van een 'andere' groep, in dit geval vluchtelingen. Echter, uit onderzoek van Grant (1995) blijkt dat realistische dreiging geen significante voorspeller is van gezamenlijke actie.

Wat wel een voorspeller lijkt te zijn van gezamenlijke actie is niet de realistische dreiging die autochtonen ervaren bij de komst van vluchtelingen, maar voornamelijk het gevoel dat men achtergesteld of onrechtvaardig behandeld wordt ten opzichte van vluchtelingen (Grant, 1995). Een ander woord voor zich achtergesteld of onrechtvaardig behandeld voelen is relatieve deprivatie. (Zomeren, Postmes & Spears, 2011; Grant, Abrams, Robertson & Garay, 2015; Grant & Brown, 1995). Met relatieve deprivatie wordt gerefereerd naar gevoelens van subjectieve onvrede, waarbij men het idee heeft dat de 'ander' iets krijgt wat men zelf niet krijgt, wat als oneerlijk wordt ervaren. Crosby (1976) onderscheidt vervolgens twee vormen van relatieve deprivatie. De eerste vorm is persoonlijke relatieve deprivatie, waarbij men individueel de concurrentie met de 'ander' aangaat om zo de eigen status te verbeteren. De tweede vorm is collectieve relatieve deprivatie, waar deze studie de focus op zal leggen. Collectieve relatieve deprivatie gaat over het vergelijken van de situatie van de eigen groep (autochtonen) met de situatie van de andere groep (vluchtelingen), waarbij de eigen groep het gevoel heeft onterecht achtergesteld te worden. Wanneer deze signalen van achtergesteld voelen niet tijdig worden opgepikt door mensen die hieraan iets kunnen veranderen, kan dit gevoel volgens Crosby (1976) tot gezamenlijke actie leiden. Dit wordt tevens bevestigd in onderzoek van Moors &

Witte (2011) en Lunsing (2015). Bovendien, wanneer deze signalen niet tijdig worden opgepakt, zou dit kunnen leiden tot een toename aan wantrouwen jegens de lokale overheid (Lunsing, 2015; Grant, Abrams, Roberston & Garay, 2015). Dit zou volgens Lunsing (2015) gepaard kunnen gaan met een steeds groter wordende kloof tussen overheid en burger, waardoor de kans op gezamenlijke actie wordt vergroot.

2.2.2. Culturele dreiging

De tweede vorm van dreiging die besproken kan worden, is culturele dreiging die gebaseerd is op waargenomen groepsverschillen op het gebied van normen, waarden en geloofsovertuigingen (Stephan & Stephan, 2000). Culturele dreiging wordt besproken omdat het bij de huidige toestroom aan vluchtelingen, zoals gebleken, gaat om een groot aantal vluchtelingen uit islamitische landen (IND, 2016; Rijksoverheid, 2016). Bovendien wordt in het onderzoek van Gonzales, Verkuyten, Weesie & Poppe (2008) bevestigd dat de komst van vluchtelingen en immigranten niet alleen tot realistische dreiging leidt, maar ook tot culturele dreiging. Deze auteurs stellen dat culturele dreiging, meer dan realistische dreiging, zou leiden tot negatieve houdingen jegens vluchtelingen en migranten in de Nederlandse samenleving. Echter, Lucassen (2016) stelt dat louter culturele dreiging niet doorslaggevend zou zijn bij het ontstaan van gezamenlijke actie bij de komst van vluchtelingen, zeker niet wanneer overheden vluchtelingen aanmerken als slachtoffers van oorlogen en onderdrukking die geholpen moeten worden. Volgens Lucassen zou gezamenlijke actie pas ontstaan wanneer dreiging voor de cultuur van vluchtelingen gepaard gaat met gevoelens van angst en onveiligheid (Smeets, Moors & Baetens, 2009).

Daarentegen is er nog weinig bekend over wat gevoelens van angst en onveiligheid kunnen veroorzaken bij de huidige toestroom vluchtelingen. Uit recentelijk gepubliceerd onderzoek naar de komst van islamitische immigranten in Engeland, blijkt dat angst voornamelijk gebaseerd is op religieuze verschillen. Mogelijk is dit ook het geval bij de komst van vluchtelingen in Nederland. Bij religieuze verschillen wordt in het bijzonder de islam als tegenstrijdig en antiliberaal gezien (Papademetriou, Alba, Foner & Banulescu-Bogdan, 2016). Dit zou tot gevolg hebben dat angst voor moslims wordt vergroot omdat zij ten eerste als bedreiging worden ervaren voor de eigen cultuur, zoals zojuist beschreven, en ten tweede als bedreiging worden gezien voor de eigen veiligheid. Met angst voor de eigen veiligheid wordt in verschillende onderzoeken gerefereerd naar de recente nationale en internationale gebeurtenissen, zoals de terroristische aanslagen in Parijs en Brussel (Papademetriou, Alba, Foner & Banulescu-Bogdan, 2016; Young et al., 2013; Hafez & Mullins, 2015, Lucassen, 2016). De Rijksoverheid (2016) bevestigt dit en stelt inderdaad dat oorzaken van angst en onveiligheid bij de komst van vluchtelingen in Nederland zouden voortkomen uit terroristische aanslagen elders in Europa. Dit zou hebben geleid tot een toename van de ervaren dreiging bij de komst van vluchtelingen (VNG, 2015).

De kennis die over vluchtelingen wordt verspreid via berichtgeving in de media en door overheidscommunicatie zou een belangrijke rol kunnen spelen bij het verminderen van gevoelens van angst en onveiligheid rondom de komst van vluchtelingen (Hoek, Kleuver & Soomeren, 2007; Smeets, Moors & Baetens, 2009). Echter, het blijkt dat overheden en nieuwsmedia, meer dan academici en experts, gebeurtenissen vaak zwaarder doen lijken dan in feite het geval is (Smeets, Moors & Baetens, 2009). Dit zou kunnen bijdragen aan het vergroten van de collectieve angst bij de komst van vluchtelingen, wat gezamenlijke actie tot gevolg kan hebben.

2.2.3 Rol van de buurt

Als laatste kan de rol van de buurt besproken worden omdat het in de huidige studie gaat over onrust bij de komst van vluchtelingen op lokaal niveau. De buurt kan hierin gezien worden als context waarin dreiging bij de komst van vluchtelingen ervaren kan worden. Daarentegen lijkt het te ontbreken aan onderzoek naar hoe de context van de buurt van invloed kan zijn op de mate van dreiging die ontstaat bij de komst van vluchtelingen. Hierom zal geprobeerd worden om middels bestaande vergelijkbare studies de invloed van de buurt bij het ontstaan van maatschappelijke onrust zo goed mogelijk te beschrijven.

Allereerst blijkt dat de sociaaleconomische status van een buurt (opleiding, werk, inkomen) een rol kan spelen bij het ontwikkelen van dreiging (van Wonderen & Broekhuizen, 2011). Zo zou in wijken met een lage sociaaleconomische status meer competitie ervaren worden over schaarse goederen tussen verschillende bevolkingsgroepen (Sherif, 1967; LeVine & Campbell, 1965). Deze competitie zou tot stand komen door het gevoel achtergesteld te zijn en het geloof dat de aanwezigheid van andere bevolkingsgroepen een bedreiging is voor de eigen baan- of woonzekerheid (van Wonderen & Broekhuizen, 2011). Dit veronderstelt dat in wijken met een lage sociaaleconomische status meer realistische dreiging en gevoelens van onvrede kan worden ervaren dan in wijken waar men over het algemeen hoger opgeleid is en een betere sociaaleconomische status heeft.

Ten tweede blijkt dat angst voor moslims kan afnemen wanneer er positief contact plaatsvindt tussen autochtonen en moslims (Hutchison & Rosenthal, 2011). Mensen die positieve contacten hebben met moslims zouden hen vaker zien als losse individuen in plaats van als een homogene groep. Dit leidt tot minder angst en negatieve houdingen jegens moslims. Echter, omdat onrust bij de komst van vluchtelingen vaak al plaatsvindt voordat daadwerkelijk contact mogelijk is, zal gekeken worden naar mogelijkheden tot contact vóór de komst van vluchtelingen. Uit onderzoek van Savelkoul, Tolsma & Scheepers (2015) blijkt dat de mogelijkheid om positief contact aan te gaan met iemand van een andere etnische groep afhankelijk zou zijn van de grootte van deze groep. In buurten met een grotere etnische diversiteit zou volgens onderzoek meer contact zijn tussen autochtonen en etnische minderheden, dan in buurten met een kleinere etnische diversiteit (van Wonderen & Broekhuizen, 2011). Dit zou kunnen betekenen dat in wijken met een grotere etnische diversiteit, men over het

algemeen minder angst en culturele dreiging ervaart bij de komst van vluchtelingen dan in wijken met weinig tot geen etnische diversiteit.

Bovenstaande impliceert dat gevoelens van dreiging en achtergesteld zijn in sommige buurten groter zijn dan in andere buurten. Mogelijk is de kans op gezamenlijke actie in deze buurten groter, omdat een groter aandeel van de mensen dreiging ervaart bij de komst van vluchtelingen. Hierdoor zou meer ondersteuning in de wijk gevonden kunnen worden onder bewoners om gezamenlijke onvrede over de situatie te uiten, wat kan leiden tot maatschappelijke onrust.

3. Vraagstelling

Op basis van de geschetste probleemstelling en de theoretische verkenning zijn onderzoeksvragen geformuleerd. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt:

“Op welke wijze kan maatschappelijke onrust als gevolg van de komst van vluchtelingen op lokaal niveau zoveel mogelijk worden voorkomen of beperkt?”

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn er deelvragen opgesteld:

1. Wat is maatschappelijke onrust en wat zijn volgens wetenschappelijke literatuur achterliggende oorzaken die leiden tot maatschappelijke onrust?
2. In welke mate is er sprake van maatschappelijke onrust in de onderzochte cases en waarop is deze onrust gebaseerd?
3. Welke aanpak wordt in de vier onderzochte cases gehanteerd bij het beperken of voorkomen van maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen en wat kan hierin als succesvol en minder succesvol worden beschouwd en waarom?

Met de term maatschappelijke onrust is in het theoretisch kader al verwezen naar gevoelens van onvrede of onveiligheid die zich uiten in commotie, bezorgdheid of agressie. In deze studie wordt gekeken naar onrust op lokaal niveau waarmee reeds al verwezen werd naar onrust die zich voordoet in wijken of buurten. Met succesvolle maatregelen in een aanpak wordt bedoeld of een maatregel tot zichtbare afname van de onrust rondom de komst van vluchtelingen heeft geleid. Andersom wordt hetzelfde bedoeld met een niet-succesvolle maatregel, waarbij het gaat om een maatregel in de aanpak waardoor onrust in stand werd gehouden of zelfs werd verergerd.

4. Onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de onderzoeksopzet. Daarbij wordt gekeken naar de methode, de werving van participanten en de manier waarop de data geanalyseerd zal worden.

4.1 Onderzoeksdesign

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de handelingswijze van lokale partijen bij het voorbereiden van buurten op de komst van vluchtelingen en hoe wordt omgegaan met eventuele onrust hierbij. Om deze informatie te achterhalen is het relevant om een kwalitatief onderzoek uit te voeren, waarbij gericht wordt op het verkrijgen van inzicht en (diepgaande) informatie over wat er leeft en speelt in de samenleving en waarom. Daarbij geeft kwalitatief onderzoek inzicht in meningen, wensen, behoeftes en achterliggende motivaties van de onderzoeksgroep (Boeije, 2010).

In de huidige studie wordt ervoor gekozen om casestudies uit te voeren in gemeentes die recentelijk te maken hebben gehad met de komst van vluchtelingen. Baxter & Jack (2015) beschrijven een casestudie als een vorm van onderzoek waarbij een probleem wordt bestudeerd in een specifieke context. Volgens Swanborn (1994) is de rol van een casestudie vooral explorerend van aard en is het een relevante onderzoeksmethode om onder andere beleidsveranderingen teweeg te brengen. Daarin kan gekozen worden om slechts één case te onderzoeken en hierover direct een uitspraak te doen, of om voor meerdere cases te kiezen waarbij het doel is om een uitspraak te doen over een breder domein (Swanborn, 1994; Seawright & Gerring, 2008). In deze studie zal gekozen worden voor meerdere cases. De cases die in deze studie worden meegenomen zijn: de wijk Overvecht (gemeente Utrecht), de wijk Bosgebied (gemeente Amersfoort), het dorp Overberg (gemeente Utrechtse Heuvelrug) en het dorp Soesterberg (gemeentes Zeist en Soest). De gemeentes Zeist en Soest delen een opvang omdat deze zich bevindt op het grondgebied van Zeist maar naast de dorpskern van Soesterberg. Zodoende is een overeenkomst gesloten tussen beide gemeentes. De reden dat gekozen is voor cases in de provincie Utrecht is omdat de opdrachtgever van dit onderzoek, Art.1 Midden-Nederland, gevestigd is in Utrecht. Voor hen was het meest relevant om onderzoek te verrichten in nabijgelegen gemeentes.

4.2 Selectie van respondenten

Vanuit de vier cases hebben in totaal twintig respondenten deelgenomen aan dit onderzoek. Zij waren allen betrokken bij de komst van vluchtelingen. Een deel van de respondenten van dit onderzoek is geselecteerd uit een lijst met contactpersonen die ter beschikking werd gesteld door Art.1. Het andere deel is gekozen via respondenten die al deelnamen aan het onderzoek en suggesties hadden voor respondenten die eventueel wilden meewerken. In totaal werd er gesproken met tien beleidsmedewerkers van de gemeente, twee wijkagenten, twee teamchefs van de politie, een persoon van het COA en vijf lokale betrokken professionals van de woningbouwcorporatie Portaal, de GGD, Bureau Regionale Veiligheidsstrategie en de wijkraad. Voor een volledig overzicht van de geïnterviewde respondenten wordt verwezen naar bijlage A.

4.3 Dataverzameling

Bij het verzamelen van de data is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews onder twintig respondenten. Voorafgaand aan de interviews is een topiclijst opgesteld, waarin onderwerpen en de voorkeur voor de vraagvolgorde van de onderwerpen zijn bepaald. De onderwerpen in de topiclijst zijn opgesteld aan de hand van de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek en vanuit de wetenschappelijke kennis uit het theoretisch kader. De topiclijst is vormgegeven aan de hand van verschillende thema's, namelijk: 1) algemene beschrijving hoe de komst van vluchtelingen verlopen is in de betreffende case; 2) aanpak die ingezet is om de komst van vluchtelingen in goede banen te leiden; 3) achterhalen van succes- en faalfactoren van de gehanteerde aanpak; 4) totstandkoming van de aanpak; 5) lessen die meegenomen kunnen worden in de toekomstige aanpak. Onder deze thema's zijn vervolgens topics opgesteld die de vraagvolgorde van het interview aangeven. Voor de volledige topiclijst wordt verwezen naar bijlage B.

Bij semigestructureerde interviews kan men gedurende de interviews, respondenten de mogelijkheid te geven om eigen onderwerpen te introduceren of de volgorde van de opgestelde onderwerpen in de topiclijst te veranderen, mits dit ten goede komt aan de kwaliteit van het interview (Boeije, 2010). In sommige interviews was hiervan sprake, omdat op deze manier meer informatie uit de interviews gehaald kon worden. Daarbij zijn alle interviews afgenomen op de plaats en het tijdstip die voor de respondent het beste uitkwam. Alle interviews namen circa een uur in beslag. Daarbij is gedurende de interviews rekening gehouden met de mogelijke gevoeligheid van het thema 'maatschappelijke onrust', omdat de komst van vluchtelingen in sommige gemeentes tot veel ophef heeft geleid. Dit is gedaan door zo objectief mogelijk te blijven en beschuldigende of confronterende vragen of opmerkingen zoveel mogelijk te vermijden.

4.4 Data-analyse

Het analyseren van de data is gedaan aan de hand van het programma QSRNvivo 11. Met dit programma zijn de uitgewerkte interviews gecodeerd en voorzien van labels. Deze labels zijn toegekend aan fragmenten om aan te geven waar het stuk tekst over gaat. Voor een overzicht van de codeboom wordt verwezen naar bijlage C. Nadat alle interviewfragmenten voorzien waren van labels, zijn onderlinge verbanden gezocht tussen de labels om de data te structureren en waar nodig codes samen te voegen of op te splitsen. Bij het samenvoegen en opsplitsen van de labels zou het van belang zijn dat de betekenis van de gecodeerde fragmenten hetzelfde blijft als in het oorspronkelijke interview was bedoeld. Om te voorkomen dat fragmenten een andere betekenis krijgen in het onderzoek, zijn de resultaten telkens opnieuw gelezen en geanalyseerd. Vervolgens zijn de belangrijkste overkoepelende thema's die meegenomen worden in het onderzoek geselecteerd. De thema's zijn: communicatie, vertrouwen, veiligheid, onvrede, samenwerking en zichtbaarheid van professionals.

5. Resultaten

In dit hoofdstuk wordt een analyse gegeven van de resultaten op basis van de empirische vraagstelling. Er wordt inzichtelijk gemaakt hoe lokale partijen in de onderzochte cases, buurten hebben voorbereid op de komst van vluchtelingen. Allereerst zal een korte beschrijving gegeven worden van de cases en de mate van onrust die zich heeft voorgedaan bij de komst van vluchtelingen. Vervolgens wordt in de loop van dit hoofdstuk dieper ingegaan waarop de aanpak van lokale partijen zich richt en in hoeverre de aanpak succesvol is gebleken bij het beperken of voorkomen van maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen.

5.1 Mate van onrust in de cases

Voorafgaand aan het bespreken van de resultaten zal, zoals reeds besproken, eerst kort ingegaan worden op de mate van onrust die ervaren werd in elke case. Een uitgebreide beschrijving van de cases kan gevonden worden in bijlage D. Zoals genoemd zijn de cases Overvecht (Utrecht), Bosgebied (Amersfoort), Overberg (Utrechtse Heuvelrug) en Soesterberg (Zeist/Soest) meegenomen in dit onderzoek. Uit de interviews met de respondenten in Amersfoort bleek dat er in Bosgebied weinig tot geen onrust is ontstaan rondom de komst van vluchtelingen. De respondenten zelf spreken hooguit van commotie. Hiermee wordt bedoeld dat zij de behoefte voelden om met elkaar en met professionals te praten over hoe de komst van vluchtelingen in goede banen geleid kan worden. In de dorpen Overberg en Soesterberg was voornamelijk sprake van commotie en bezorgdheid. Er zou een grote behoefte geweest zijn om de komst van vluchtelingen met elkaar te bespreken en gevoelens van onvrede en bezorgdheid over de situatie te uiten. In sommige gevallen zou dit ook gepaard zijn gegaan met agressieve en ongenueanceerde uitspraken. In Overvecht komt duidelijk naar voren dat hier van alle cases sprake was van de meeste onrust onder bewoners. Respondenten beschrijven de onrust in Overvecht als agressief. En ondanks het feit dat er geen openbare geweldpleging heeft plaatsgevonden, is er wel massaal geprotesteerd tegen de komst van vluchtelingen waarbij bewoners voornamelijk op een verbale manier hun agressie hebben geuit.

5.2 Rol van lokale partijen

Zojuist is kort beschreven in welke mate onrust zich heeft geuit in de onderzochte cases. In het verloop van dit hoofdstuk wordt inzichtelijk gemaakt hoe lokale partijen hebben gehandeld om deze uitingen van onrust zo klein mogelijk te houden. Echter, voordat dieper ingegaan wordt op hoe gehandeld is in de onderzochte cases, zal eerst besproken worden welke lokale professionals betrokken zijn bij de komst van vluchtelingen en wat hun rol is.

Uit de resultaten blijkt dat de gemeente en het COA als eerste betrokken zijn bij de komst van vluchtelingen in een wijk of buurt. Dit komt mede door de landelijke taakstelling die het COA van de overheid heeft gekregen waarbij zij verplicht zijn om jaarlijks een bepaald aantal vluchtelingen op te vangen. Met deze taakstelling gaat het COA op zoek naar gemeentes die bereid zijn om vluchtelingen

op te vangen. Wanneer zij een gemeente hebben gevonden, gaan het COA en de betreffende gemeente samen op zoek naar geschikte locaties waar vluchtelingen tijdelijk, variërend van 1 tot 5 jaar, worden opgevangen. Het COA is in deze samenwerking voornamelijk verantwoordelijk voor de voorzieningen op de locatie zelf. Zij kijken of er genoeg ruimte is om sanitair te maken, of er voldoende ruimtes zijn voor slaapgelegenheden, of er recreatieruimtes gemaakt kunnen worden op de locatie en of het dichtbij voorzieningen ligt zoals supermarkten en andere winkels. Daarnaast is de gemeente verantwoordelijk voor het behouden van de leefbaarheid en de veiligheid in de wijk waar de opvanglocatie wordt geopend. Wanneer het COA en de gemeente een locatie als potentieel zien, zal de gemeente uiteindelijk besluiten of de opvanglocatie er daadwerkelijk komt en waar. Uit de resultaten blijkt dat gemeentes, gezien de tijdsdruk en de urgentie, bij deze besluitvorming niet altijd rekening kunnen houden met de achtergrondkenmerken van de buurt waar de opvanglocatie komt.

Na de besluitvorming over de locatie worden lokale partijen uit de betreffende buurt ingelicht. Met lokale partijen wordt gerefereerd naar welzijnswerk, opbouwwerk, de GGD, woningbouwcorporaties enzovoort. Het blijkt dat lokale partijen soms pas laat op de hoogte worden gesteld over de komst van vluchtelingen. In sommige gevallen pas tegelijkertijd met bewoners. Uit de resultaten komt naar voren dat lokale partijen zich als gevolg hiervan vaak aan de kant gezet voelen. Dit omdat zij vaak veel kennis hebben van de buurt waar een opvanglocatie komt, zo stellen de respondenten zelf. Met deze kennis hadden zij gemeentes kunnen adviseren of informeren over wat de beste manier is om buurten voor te bereiden op de komst van vluchtelingen. Ook de politie, die een belangrijke rol vervult bij het bewaken van de openbare orde en veiligheid, zou pas na de besluitvoering ingelicht worden over de komst van vluchtelingen. Dit ondanks het feit dat gemeentes vooraf weten dat de komst van vluchtelingen kan leiden tot onrust. De politie zegt hierover het volgende:

“Wij hadden graag aan de voorkant mee willen denken, want de komst van vluchtelingen betekent mogelijk dat onrust ontstaat en dat er actie komt van buurtbewoners om vernielingen aan te richten aan dat pand waar vluchtelingen straks opgevangen gaan worden. Wij hadden dan preventief kunnen kijken of we beveiliging en camera's op het pand konden krijgen. Nu lopen we hele tijd achter de feiten aan en zijn we alleen maar reactief bezig” (respondent 15 teamchef politie Overvecht)

Uit deze quote kan opgemaakt worden dat lokale partijen mogelijk eerder in het proces betrokken willen worden door gemeentes, waardoor zij ook sneller hun aanpak kunnen bepalen om onrust rondom de komst van vluchtelingen zo klein mogelijk te houden.

5.3 Analyse van de aanpak

In deze paragraaf zal verder ingegaan worden op hoe door lokale professionals is gehandeld om onrust rondom de komst van vluchtelingen zoveel mogelijk te beperken of voorkomen. Uit de interviews is gebleken dat er vijf fases onderscheiden kunnen worden, bij het voorbereiden van buurten op de komst van vluchtelingen. Dit zijn de volgende vijf fases: 1) besluitvorming over de locatie (door gemeente en het COA); 2) op de hoogte brengen van lokale professionals; 3) op de hoogte brengen van de buurt; 4) informatieavond organiseren; 5) aanpak aanpassen op oorzaken van onrust. Uit de interviews blijkt dat gemeentes, die officieel de taak hebben om een aanpak of beleid op te stellen, dit tot aan de vijfde fase niet hebben gedaan. Gemeenteambtenaren stellen dat de snelheid waarmee besloten wordt dat er een opvanglocatie komt, weinig tijd biedt om uit te zoeken wat de beste manier is om de komst van vluchtelingen aan te pakken en hoe de buurt tegenover de komst van een opvanglocatie staat.

“In die tijd heb ik gewoon heel veel overgewerkt om alles rondom de komst van die opvanglocatie zo goed mogelijk te regelen, daardoor was er gewoon weinig tijd om ook nog een aanpak op te stellen. (.). We hebben heel veel op gezond verstand gedaan. Gewoon gedacht van: nou ja, wat is hier nodig en ook met de gedacht dat alles toch maatwerk is”.

(Respondent 17 beleidsmaker Soest)

Door het ontbreken van een officiële aanpak in de eerste vier fases laten gemeentes als het ware de ‘onrust’ over zich heen komen, zo blijkt uit de interviews. Een aantal respondenten stellen dat zij uiteraard proberen om in deze fases de onrust zoveel mogelijk te beperken, maar dat het ook goed is om bewoners de ruimte te geven om hun boosheid te uiten. Pas na de informatieavond, wanneer professionals meer zicht hebben op wat oorzaken zijn van onrust, blijkt dat een meer preventieve aanpak opgesteld wordt die zich richt op het verdere voorkomen van onrust. In het verloop van deze paragraaf zal inzichtelijk gemaakt worden wat de consequenties zijn van het ontbreken van een aanpak.

5.3.1 Informeren van de buurt

In de voorgaande paragrafen is de situatie in de eerste twee fases van het voorbereiden van de buurt op vluchtelingen al besproken. In deze paragraaf wordt inzichtelijk gemaakt hoe gehandeld is in de derde fase, het informeren van de buurt. Uit de interviews blijkt dat wanneer gemeentes een besluit hebben genomen over de komst van een opvanglocatie in een wijk, zij er wettelijk toe verplicht zijn om buurten hiervan op de hoogte te stellen. Het informeren van de buurt is in alle cases dus de taak van de gemeente. Daarbij blijkt in de onderzochte cases dat het informeren van de buurt tevens het moment is waarop voor het eerst onrust ontstaat. Dit zou volgens respondenten voornamelijk te maken hebben met het feit dat bewoners zich buitengesloten voelen omdat ze niet mogen mee beslissen over de komst van een opvanglocatie. Hierom zou het volgens professionals van belang zijn om de komst van

een opvanglocatie zo vroeg mogelijk te communiceren en bewoners tijdig bij het proces te betrekken. Echter, uit de interviews blijkt dat bewoners niet in elke wijk tijdig op de hoogte gesteld zijn over de komst van vluchtelingen.

“Ja er is laat gecommuniceerd in Overvecht, maar dat wil niet zeggen dat wanneer eerder was gecommuniceerd dat de onrust in de wijk dan minder was geweest. Het was dan alleen via de ‘sjieke’ route gegaan” (respondent 13 wijkraad Overvecht)

Uit deze quote kan opgemaakt worden dat het mogelijk niet uitmaakt hoe vroeg of hoe laat gemeentes communiceren over de komst van vluchtelingen. Dit omdat onrust volgens verschillende respondenten toch wel zou zijn ontstaan. Wat echter wel een rol lijkt te spelen bij het versterken van onrust, is de manier waarop gecommuniceerd wordt naar de wijk. Uit de interviews komt naar voren dat in elke case de buurt wordt geïnformeerd per brief. De voorzitter van de wijkraad in Overvecht zegt hierover het volgende:

“Bij de eerste brief die er kwam heb ik tegen de gemeente gezegd van: dit is niet zo handig. Die hele brief was heel erg ingestoken op: dit willen wij bereiken, en dit willen wij gaan doen. Vanuit de positieve gedachte, terwijl hier in Overvecht mensen helemaal niet positief zijn, dus de boodschap uit die brief komt niet aan” (respondent 11 voorzitter wijkraad Overvecht)

Alhoewel in de wijk Bosgebied dezelfde manier van communiceren tot veel minder problemen heeft geleid:

“Het informeren van de buurt dat doen wij per brief. (...). En in de praktijk blijkt dat hierop weinig negatieve reacties zijn voorgekomen. Er zijn zelfs meer mensen die zich na het versturen van de brief hebben aangemeld als vrijwilliger, dan mensen die hiertegen hebben geprotesteerd”. (respondent 7 beleidsmaker Amersfoort).

Uit deze quotes kan opgemaakt worden dat het communiceren per brief kennelijk niet goed aansluit bij wat de wijk Overvecht nodig heeft. Volgens verschillende respondenten heeft dit tot extra boosheid en frustratie gezorgd, bovenop de negatieve gevoelens die bewoners al hadden over de komst van vluchtelingen. De manier van informeren zou dus veel meer moeten aansluiten bij de situatie in de wijk en bij de behoefte van bewoners, zo stelt de voorzitter van de wijkraad. Hierdoor zouden bewoners zich meer erkend voelen, waardoor extra gevoelens, bovenop de al bestaande gevoelens van boosheid en frustratie, voorkomen kunnen worden.

5.3.2 Informatieavond

Uit de interviews blijkt dat de eerdergenoemde gevoelens van boosheid en frustratie, die kunnen ontstaan na het informeren van de buurt, vervolgens tot uiting komen tijdens de informatieavond. Een beleidsmaker zegt hierover het volgende:

“Tijdens zo’n eerste informatieavond is het ook zo dat er de behoefte is onder bewoners om stoom af te blazen. Dat is ook een manier waardoor bewoners zich gehoord voelen, en dat is ook goed” (Respondent 4 wijkadviseur vluchtelingen Overvecht)

Respondenten stellen echter wel dat er alles aan gedaan moeten worden om de informatieavond zo rustig mogelijk te laten verlopen. In het verloop van deze paragraaf zal besproken worden hoe professionals dit hebben aangepakt. Hierin zullen verschillende succesvolle en minder succesvolle maatregelen besproken worden.

Respondenten stellen allereerst dat de vorm van de informatieavond van invloed is op de mate van onrust die zich ontwikkelt tijdens zo’n avond. Alhoewel gemeentes zich bewust zouden zijn van het feit dat een plenaire grootschalige informatieavond kan leiden tot meer escalatie en onrust, is er in drie van de vier cases toch voor gekozen om een dergelijke grootschalige informatieavond te houden. De cases waarin gekozen is voor een grootschalige bijeenkomst zijn Overberg, Overvecht en Soesterberg. Gemeenteambtenaren zouden dit als meest efficiënte manier zien om in korte tijd zoveel mogelijk mensen te informeren. Echter, gebleken is dat deze grootschalige bijeenkomsten in alle drie de cases heeft geleid tot een grimmige sfeer, waarbij volgens respondenten ongenueanceerde uitspraken werden gedaan.

“Het werd heel persoonlijk van jij MOET dit, en jij MOET dat naar de burgemeester toe. En als er iets mis gaat dan komen we naar jou toe en dan MOET jij aftreden!” (respondent 11 wijkagent Overberg)

Het gevolg van een grote plenaire informatieavond zou volgens de politie in Overvecht leiden tot het volgende:

“Schreeuwers hadden het grootste woord. De stille minderheid werd niet gehoord, en het was daardoor eigenlijk meer voor de vorm dat deze avond werd georganiseerd. Mensen die oprecht iets wilden betekenen of het gesprek wilden aangaan, durfden niks meer te zeggen door de schreeuwers” [respondent 15 teamchef politie Overvecht]

Verskillende respondenten stellen dan ook dat de informatieavond op deze manier inefficiënt is geweest. Dit omdat er ten eerste niet geluisterd werd naar de motieven van de schreeuwers, en ten tweede omdat bewoners die oprecht vragen hadden niet aan het woord kwamen door de schreeuwers.

Wat beter lijkt te werken is het organiseren van een informatieavond zoals in Bosgebied is gedaan. Zij noemen de informatieavond officieel ‘omwonendenoverleg’. Tijdens deze avond zijn bewoners en professionals in kleine groepjes van circa tien personen met elkaar in overleg gegaan over hoe de komst van vluchtelingen in goede banen geleid kan worden. Op deze manier kon meer aandacht besteed worden aan de bezorgdheid, frustratie of woede van bewoners. Deze tactiek werd tijdens de tweede informatiebijeenkomst in Overvecht en Overberg ook toegepast, wat ook daar succesvol is gebleken.

De tweede manier om de informatieavond zo rustig mogelijk te laten verlopen is door de openbare orde en veiligheid zo goed mogelijk te bewaken, zo blijkt uit de interviews. Bij het bewaken van de openbare orde en veiligheid is het van belang dat dit zowel binnen in het gebouw waar de informatieavond plaatsvindt wordt gedaan, als buiten gebouw. Uit interviews met de respondenten uit Overvecht en Overberg blijkt dat mensen van buiten de wijk de openbare orde en veiligheid kwamen verstoren. Deze mensen die geen directe betrokkenheid hebben bij de komst van vluchtelingen, zouden in de zaal massaal hebben geprotesteerd tegen de komst van vluchtelingen. Hierdoor werd de onrust rondom de informatieavond groter en ontstond een vertekend beeld over hoeveel directe bewoners nu echt ‘tegen’ zijn. Om dit tijdens de tweede informatieavond te voorkomen hebben de politie en de gemeente ervoor gezorgd dat alleen mensen uit de directe omgeving van de opvanglocatie naar binnen mochten.

“Alle directe buurtbewoners waren persoonlijk uitgenodigd per brief. Op vertoon van je legitimatie en uitnodigingsbrief had je toegang tot de informatieavond” (respondent 11 wijkagent Overberg)

Hiermee is volgens de politie en de gemeente succesvol voorkomen dat tegenstanders zich tijdens de tweede informatieavond weer massaal konden mobiliseren.

Naast het bewaken van de veiligheid binnen in het gebouw, werd al gesteld dat ook de openbare orde en veiligheid buiten het gebouw bewaakt moet worden. Dit omdat zich volgens respondenten in Overvecht en Overberg voor het gebouw een hoop bewoners hadden gemobiliseerd. Een deel van deze mensen waren volgens de politie, zoals net ook besproken, mensen van buiten de wijk. Ook zouden voetbalsupporters van F.C. Utrecht naar Overvecht zijn gekomen om te protesteren. Uit de interviews wordt niet duidelijk waarom mensen van buiten de wijk komen protesteren, maar het blijkt wel dat dit zowel binnen als buiten tot meer onrust heeft geleid. Bij het bewaken van de openbare orde en veiligheid buiten, stelt de politie dat een aantal dingen als succesvol kunnen worden beschouwd:

“Wij zagen elke keer dezelfde problematiek, dezelfde vragen, dezelfde mensen, dan is het makkelijk als zij ook telkens dezelfde mensen van ons zien. Uit die anonimiteit halen. En dan weten ze ook van: als ik nu iets doe dan ze weten precies waar ik woon. Ik houd me maar rustig” (respondent 15 teamchef politie Overvecht)

Uit deze quote kan opgemaakt worden dat de politie het belangrijk vindt om professionals in te zetten die affectie hebben met de wijk. Bijvoorbeeld een specifieke wijkagent of een opbouwwerker die de sfeer van de wijk kent en een vertrouwensband heeft met bewoners. Overigens is in Overvecht ook de voetbaleenheid van de politie ingezet omdat zij alle hooligans van F.C. Utrecht kennen. Iets wat volgens een van de respondenten minder succesvol zou werken, is wanneer professionals van buiten de wijk ingezet worden bij het bewaken van de openbare orde en veiligheid tijdens een informatieavond. Deze professionals zouden de bewoners niet kennen en andersom kennen de bewoners de professionals ook niet. Hierdoor worden bewoners dus niet uit hun anonimiteit gehaald.

5.3.3 Oorzaken van onrust

Zoals eerder besproken, wordt in de eerste vier fases, tot aan de informatieavond, geen officiële aanpak gehanteerd door gemeentes. Dit omdat zij in deze fases nog weinig bekend zijn met oorzaken van maatschappelijke onrust en zij zodoende hun aanpak voornamelijk richten op het zoveel mogelijk beperken van de uitingen. Het gevolg hiervan zou zijn dat na de informatieavond nog veel boosheid, bezorgdheid en frustratie heerst onder bewoners. Om te achterhalen waar deze gevoelens op gebaseerd zijn, hebben gemeentes na de informatieavond inloopsprekuren georganiseerd in de wijk. Bovendien zijn zij in sommige gevallen ook op bezoek geweest bij bewoners thuis. Volgens de respondenten kan dit als een succesvolle manier beschouwd worden om te achterhalen wat oorzaken zijn van onrust. Dit omdat op deze manier werd ingezet op laagdrempelig en persoonlijk contact, waardoor bewoners zich meer erkend en gehoord voelden.

Vanuit de gesprekken met bewoners concludeert een groot deel van de respondenten dat onrust kan voortkomen uit angst voor de cultuur van vluchtelingen:

“Tijdens informatieavonden hoor ik bewoners vaak zeggen van: ‘Het zijn allemaal IS-strijders en verkrachters, en mijn vrouw kan niet meer in haar bikini in de tuin liggen en mijn dochter kan niet meer alleen over straat” (respondent 1 beleidsmaker Utrecht)

Daarnaast blijkt dat onrust ook kan voortkomen uit gevoelens van onvrede- over de situatie en het idee dat men achtergesteld wordt. Professionals in Overvecht, Overberg en Soesterberg zeggen hierover het volgende:

“En ik hoorde bewoners zeggen van: Overberg is maar zo’n klein dorpje en alles speelt zich altijd af in Doorn en Driebergen, zei hebben het altijd beter. En wij zijn de boeren uit Overberg en er wordt over ons heen gewalst. We voelen ons buitenspel gezet” (Respondent 11 wijkagent Overberg)

“Het wantrouwen wat hier sowieso al was is nu alleen nog maar groter geworden. Mensen hebben het gevoel van: waarom hier en niet ergens anders? Dus je moet nu nog meer werk verrichten dan voorheen om het vertrouwen van de burgers weer terug te winnen. Op dit moment staan de burgers nog verder van je af” (respondent 13: voorzitter wijkraad Overvecht)

“Soesterberg heeft altijd al het gevoel gehad dat zij achtergesteld worden op Soest. Dat zij minder aandacht krijgen. Daarom voelen zij zich het ondergeschoven kindje” (respondent 17 beleidsmaker Soest)

De reden dat deze gevoelens veel minder aanwezig zijn in de wijk Bosgebied is volgens een van de respondenten te wijten aan het feit dat de opvanglocatie ver buiten de wijk zelf staat. Daarbij is het aantal vluchtelingen dat opgevangen wordt in de Bosgebied ook een stuk lager dan in de andere drie wijken. Hierdoor zouden bewoners volgens verschillende respondenten uiteindelijk veel minder te maken krijgen met vluchtelingen, waardoor gevoelens van angst en onvrede ook minder zouden zijn. Echter, een opvallend gegeven is dat in Overvecht meer onrust is ontstaan rondom de komst van vluchtelingen dan in Overberg en Soesterberg het geval was. Dit ondanks het feit dat in alle drie de cases gevoelens van angst, achtergesteld zijn en dreiging werden gesignaleerd. Volgens verschillende respondenten in de wijk Overvecht zou dit komen doordat gevoelens van achtergesteld zijn hier ook gebaseerd zijn op economische dreiging. Bewoners zouden bang zijn dat vluchtelingen hun banen of huizen innemen. Hierdoor zouden de problematieken in de wijk stukken groter zijn dan bijvoorbeeld in Soesterberg en Overberg het geval is. Een van de respondenten uit Overvecht zegt hierover het volgende:

“Overvecht bestaat voor een groot gedeelte uit sociale woningbouw, zo’n 72% van de totale wijk. Er wonen veel mensen met een ‘rugzakje’ en wat je ziet is dat het wel allemaal wat veel wordt. Problemen zijn daar wel echt aan de hand, niet zozeer alleen door de komst van vluchtelingen, maar door de hoeveelheid mensen bij elkaar met iets bijzonders” (respondent 2 woningbouwcorporatie)

Volgens verschillende professionals zou het in Overvecht daarentegen niet zo zijn dat bewoners tegen de komst van vluchtelingen zijn. Dit zou komen doordat in Overvecht veel etnische diversiteit is waardoor bewoners, vaak zelf ook oud-vluchtelingen, meer begrip hebben voor de situatie. Uit de

interviews blijkt dan ook dat het in Overvecht niet ontbreekt aan draagvlak, maar eerder aan draagkracht. Dit zou volgens respondenten zeker het geval zijn in de buurt waar de opvanglocatie komt. Vervolgens stellen meerdere respondenten dat de hoeveelheid aan problemen en het aantal mensen die deze problemen ervaart, mogelijk kan verklaren waarom maatschappelijke onrust in Overvecht groter is dan in Overberg en Soesterberg. Een respondent zegt hierover het volgende:

“In Overvecht wonen zo’n 35.000 mensen. De massaliteit van het aantal mensen zou dan een factor kunnen zijn voor het ontwikkelen van negatieve sentimenten. 70% sociale huurwoning, lage sociale cohesie en de aanwezigheid van veel verschillende etnische groepen keer 35.000 bewoners is heel wat anders dan keer 2000 of 5000” (respondent 15 teamchef politie Overvecht)

5.3.4. Inspelen op oorzaken van onrust

Zoals eerder beschreven, blijkt dat professionals, wanneer zij bekend zijn met de oorzaken van onrust, hun aanpak hierop willen aanpassen om verdere onrust preventief te voorkomen. Ten eerste komt naar voren dat zij in alle onderzochte cases inzetten op het verminderen van gevoelens van angst en onveiligheid. Dit wordt gedaan door continue de dialoog aan te gaan met bewoners, en zo neutraal mogelijk te communiceren over incidenten rondom de komst van vluchtelingen. Beleidsmakers en wijkagenten stellen dat wanneer door berichtgeving uit de media of mond-op-mondreclame negatief nieuws wordt verspreid over vluchtelingen, zij hier zo snel mogelijk op willen anticiperen. Dit om te voorkomen dat het nieuws niet opnieuw tot onrust leidt. Uit de interviews blijkt dat wijkagenten en gemeentes dit voornamelijk doen door de situatie te relativieren.

“Bij het verminderen van die gevoelens van onveiligheid ga ik relativieren. Dan zeg ik tegen bewoners van: noem jij nou eens feiten op. Wat is er nu echt gebeurd? En dan ga ik soms wel ver dat ik echt feiten op ga noemen, (...). Vooral objectieve kennisgeven over wat wel is gebeurd en wat niet” (respondent 11 wijkagent Overberg)

Daarnaast zouden gemeentes ook klankbordgroepen oprichten waarin professionals en bewoners maandelijks of wekelijks bij elkaar komen om vorderingen rondom de komst van vluchtelingen te bespreken. Deze bewoners kunnen tevens als sleutelfiguur gezien worden voor de wijk.

“Met die klankbordgroepen hoop je eigenlijk dat er een soort van netwerk van acceptatie wordt gecreëerd. Dat kennis als een soort van olievlek over de wijk wordt verspreid van: ‘dit negatieve verhaal over vluchtelingen doet zich de rondte in de wijk, maar de sleutelfiguren weten hoe het echt zit, dus zij hebben een rol in het relativieren van een gebeurtenis’. Zij zijn als het ware ambassadeurs voor de wijk” (respondent 15 teamchef politie Overvecht)

Met bovenstaande interventies proberen gemeentes en politie dus in te spelen op het verminderen van deze gevoelens van angst en onveiligheid. Deze manier wordt door de respondenten als succesvol beschouwd. Ten tweede blijkt ook dat professionals inzetten op het verminderen van gevoelens van achtergesteld zijn. Dit wordt in Overvecht, Overberg en Soesterberg gedaan door te investeren in de wijk door middel van geld of het opzetten van projecten die ten goede komen aan de wijk. Omdat Overvecht al jaren een ‘krachtwijk’ is, is door de gemeente besloten dat door de komst van vluchtelingen op de korte termijn geld vrijgemaakt zal worden voor de wijk. Dit geld zal voornamelijk besteed worden aan gezondheidszorg, scholing en veiligheid. Daarbij wordt in Overvecht ook nog een bijscholingsproject opgezet, gericht op ondernemerschap en Engelse taallessen. Het idee is dat zowel bewoners uit Overvecht als vluchtelingen gebruik kunnen maken van deze bijscholingsprojecten. Echter volgens een respondent moet de gemeente er wel voor zorgen dat het project aansluit bij de behoefte van de buurt.

“Het is een heel interessant project. Het enige wat ik, waar ik dan weer heel erg op zit is dat Engelse taallessen en ondernemerschap heel mooi is, maar ik denk wel van: voor de gemiddelde Overvechter zegt het waarschijnlijk niks. We moeten dus wel oppassen dat het niet weer een soort van elite project wordt” (respondent 4 beleidsadviseur vluchtelingen Overvecht)

Uit deze quote kan opgemaakt worden dat het belangrijk is om te investeren in een wijk, maar dat gemeentes er wel zorg voor moeten dragen dat ook iedereen hiermee bereikt wordt. Mogelijk zou het project, wanneer deze niet aansluit bij de behoeftes of wensen van de bewoners, alleen maar voor averechtse gevolgen zorgen, bijvoorbeeld dat onrust niet wordt verminderd maar in stand wordt gehouden of zelfs toeneemt.

6. Conclusie en discussie

Door de blijvende toestroom aan vluchtelingen, zou van gemeentes steeds vaker worden verwacht dat zij bereid zijn om een of meerdere opvanglocaties te openen. Echter, uit onderzoek is gebleken dat de komst van vluchtelingen in sommige gemeentes tot onrust heeft geleid (VNG, 2016). Als gevolg hiervan zou er behoefte zijn naar meer kennis over hoe gemeentes het beste kunnen omgaan met maatschappelijke onrust rondom de komst van vluchtelingen (Radaradvies, 2016). Hierom is in de huidige studie getracht te achterhalen op welke wijze maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen zoveel mogelijk kan worden beperkt of voorkomen. Zodoende is gekeken naar de aanpak die lokale partijen hanteren bij de komst van vluchtelingen, en wat hierin als succesvol en minder succesvol kan worden beschouwd.

Een opvallende bevinding was dat in geen van de onderzochte cases een officiële aanpak is opgesteld over hoe omgegaan kan worden met maatschappelijke onrust bij de komst van

vluchtelingen. Het ontbreken van een officiële aanpak zou het gevolg zijn geweest van de hoge werkdruk die beleidsmakers ervaren bij de komst van vluchtelingen en de snelheid waarmee beslissingen op de korte termijn gemaakt moeten worden over het toezeggen van een locatie. Hierdoor konden gemeentes niet altijd rekening houden met de achtergrondsituatie van een wijk en waren zij zich er tevens niet altijd van bewust wat de consequenties van een opvanglocatie kunnen zijn. Als gevolg van het ontbreken van een officiële aanpak is uit deze studie gebleken dat de manier waarop lokale professionals te werk zijn gegaan bij de komst van vluchtelingen, niet in alle onderzochte cases effectief is geweest. Dit blijkt ten eerste uit de manier waarop buurten zijn ingelicht over de komst van vluchtelingen. Zo is het bij het informeren van de buurt belangrijk dat zo transparant en persoonlijk mogelijk wordt gecommuniceerd en dat bewoners tijdig op de hoogte worden gebracht van de komst van vluchtelingen (Radaradvies, 2016). Dit is niet in lijn met wat gebleken is uit de resultaten van deze studie. Er is namelijk naar voren gekomen dat bewoners in de meeste gevallen werden geïnformeerd per brief. Hierdoor werd de manier waarop zij op de hoogte werden gesteld van de komst van vluchtelingen als onpersoonlijk ervaren. Als gevolg hiervan zouden bewoners zich weinig erkend voelen, waardoor boosheid en frustratie over de komst van een opvanglocatie zou zijn versterkt. Een tweede punt waarop de aanpak ineffectief is gebleken is bij het organiseren van de informatieavond. Uit onderzoek van het VNG (2016) komt naar voren dat grootschalige informatiebijeenkomsten zouden leiden tot meer onrust. Daarentegen is in deze studie gebleken dat in drie van de vier gemeentes een grootschalige informatiebijeenkomst werd gehouden, ondanks het feit dat gemeentes zich ervan bewust waren dat dit tot negatieve gevolgen kon leiden. Gemeentes stelden dat het organiseren van een grootschalige informatiebijeenkomst de meest efficiënte manier is om in een korte tijd een zo groot mogelijke groep mensen te informeren. Toch is in de praktijk gebleken dat een dergelijke bijeenkomst een directe aanleiding kan zijn tot maatschappelijke onrust. Dit omdat veelal voorbij zou worden gegaan aan de behoeftes van bewoners om hun bezorgdheid te uiten over de situatie. Hierdoor voelden zij zich wederom niet gekend, wat heeft geleid tot een toename van gevoelens van boosheid en wantrouwen naar professionals, wat volgens Lunsing (2015) en Grant, Abrams, Robertson & Garay (2015) kan leiden tot een toename van onrust.

Om bovengenoemde gevoelens van boosheid en wantrouwen te verminderen is gebleken dat gemeentes na de informatieavond hebben ingezet op het achterhalen van oorzaken van onrust. Dit zouden gemeentes voornamelijk hebben gedaan door een persoonlijke en laagdrempelige benadering en door continue zichtbaar en bereikbaar te zijn voor bewoners. Uit de resultaten van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat deze benadering succesvol is gebleken. Bewoners bleken zich meer erkend en gehoord te voelen door professionals en tevens kwamen vanuit deze gesprekken aanleidingen van onrust naar voren. Zo blijkt ten eerste, in de lijn der verwachting, dat gevoelens van achtergesteld zijn en ongelijk behandeld worden als aanleiding van maatschappelijke onrust kunnen worden beschouwd (Zomeren, Postmes & Spears, 2011; Grant, Abrams, Robertson & Garay, 2015; Grant & Brown, 1995). Vervolgens kan geconcludeerd worden dat ook angst voor de cultuur van

vluchtelingen en gevoelens van onveiligheid die hiermee gepaard gaan, in alle vier de cases als aanleiding van maatschappelijk worden aangeduid. Dit is eveneens in lijn met wat Lucassen (2016) en Smeets, Moors & Baetens (2009) stellen in hun onderzoek. Als toevoeging op bovenstaande ‘interne factoren’, waarmee oorzaken van onrust worden bedoeld die tot stand komen in de wijk, kan ook een externe factor besproken worden. Hiermee wordt gerefereerd naar een aanleiding van onrust die ontstaat buiten de wijk. Het gaat hier om mensen die niet afkomstig zijn uit de wijk waar een opvanglocatie komt, maar die daar wel komen protesteren tegen de komst van vluchtelingen. Dit kan gezien worden als een toevoeging op de theorie over maatschappelijke onrust, aangezien deze aanleiding van maatschappelijke onrust niet tot stand komt door dreiging, maar een directe invloed op maatschappelijke onrust heeft. Naar deze aanleiding van dreiging kan mogelijk meer onderzoek gedaan worden in toekomstig onderzoek.

Op basis van de resultaten van deze studie kan geconcludeerd worden dat de mate waarin bewoners dreiging of gevoelens van achtergesteld zijn ervaren, per case verschillend is gebleken. Dit impliceert dat er naast de bovengenoemde oorzaken van onrust, ook andere factoren een rol kunnen spelen bij de mate waarop onrust tot uiting komt. Uit de resultaten van deze studie komt naar voren dat externe factoren zoals: de achtergrondkenmerken van de buurt, de plek waar de opvanglocatie staat, en het aantal asielsezoekers dat opgevangen wordt, van invloed zijn op het proces van maatschappelijke onrust. Hiermee wordt in lijn met de theorie, bevestigd dat de achtergrondkenmerken van een buurt een rol kunnen spelen bij de mate van onrust die tot stand komt (Savelkoul, Tolsma & Scheepers, 2015; van Wonderen & Broekhuizen, 2011). Daarnaast kan de plek waar de opvanglocatie staat in een wijk en de grootte van de opvanglocatie, beschouwd worden als toevoeging aan bestaande theorie over maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen.

Uit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat er niet één specifieke aanpak opgesteld kan worden om maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen te voorkomen of beperken. Toch kunnen een aantal aanbevelingen gedaan worden voor de toekomstige aanpak. Een eerste aanbeveling is om vooraf vast te stellen welke lokale partijen een rol spelen bij het voorkomen of beperken van maatschappelijke onrust, en wat deze rol inhoudt. Op deze manier kan onduidelijkheid over de onderlinge rolverdeling voorkomen worden waardoor partijen mogelijk eerder en effectiever kunnen inzetten op het beperken of voorkomen van onrust. Een tweede aanbeveling is dat gemeentes bij het besluit over een opvanglocatie, vooraf beter rekening moeten houden met de achtergrondkenmerken van een buurt. Wanneer blijkt dat de gevolgen van een opvanglocatie mogelijk tot te grote consequenties leiden voor een bepaalde buurt, kan wellicht besloten worden om voor een locatie in een andere buurt te kiezen. Wanneer wel wordt besloten om in een dergelijke wijk een opvang te plaatsen, zou het aan te bevelen zijn om oorzaken van onrust tijdig te achterhalen en vervolgens in te zetten op het beperken of voorkomen van die onrust. Het zou hierbij wel van belang zijn dat op een juiste manier wordt ingezet op het verminderen van oorzaken van onrust. Hiermee wordt bedoeld dat bij het verminderen van oorzaken van onrust, ook daadwerkelijk aangesloten dient te worden bij de

situatie in de wijk en de behoeftes van bewoners. Lokale partijen zouden vervolgens een belangrijke rol kunnen vervullen bij het achterhalen van oorzaken van onrust, omdat is gebleken dat zij veel kennis hebben van wat leeft en speelt in de wijk. Wanneer de aanpak niet aansluit bij de buurt, kunnen bewoners zich als gevolg hiervan alsnog achtergesteld of niet erkend voelen. Hierdoor kunnen onbedoelde gevolgen van beleid ontstaan, namelijk dat de aanpak voor een toename van onrust zorgt in plaats van een afname.

7. Beperkingen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Allereerst is het van belang om in acht te nemen dat bij de externe generaliseerbaarheid van casestudies een grote kanttekening valt te plaatsen (Bryman, 2008, Swanborn, 1994; Seawright & Gerring, 2008). In dit onderzoek is gekeken hoe maatschappelijke onrust voorkomen of beperkt kan worden in de vier onderzochte cases. Mogelijk gelden de uitkomsten van dit onderzoek dus niet voor andere cases. Om de generaliseerbaarheid van de resultaten van dit onderzoek te toetsen, is het aan te bevelen om casestudies met een gelijksoortig ontwerp uit te voeren.

Een tweede beperking van dit onderzoek is dat geen gemeentes zijn meegenomen waar de komst van vluchtelingen tot maximale onrust heeft geleid zoals in Geldermalsen, Steenberg en Heesch. Wegens de gevoeligheid van het onderwerp, bleken gemeentes niet bereid om mee te werken aan dit onderzoek. Echter, in deze gemeentes liggen mogelijk andere processen ten grondslag aan het ontstaan van maatschappelijke onrust, dan in de onderzochte cases het geval was. Het achterhalen van deze processen zou een belangrijke toevoeging zijn op de resultaten uit deze studie. Hiermee kan de schaarse literatuur over het ontstaan van maatschappelijke onrust worden verrijkt.

Een laatste beperking die mogelijk tot vertekende beelden van de resultaten heeft geleid, is toe te schrijven aan het feit dat in deze studie alleen professionals zijn geïnterviewd. Professionals zien oorzaken van onrust mogelijk anders dan bewoners doen, waardoor de aanpak die zij hanteren misschien wel minder succesvol is dan zij zelf denken. Tevens zouden zij sociaal wenselijke antwoorden kunnen geven. Dit om gevoelige informatie achter te houden waardoor het lijkt alsof alles beter is verlopen dan in werkelijkheid het geval was. In vervolgonderzoek zou het hierom interessant zijn om interviews te houden met bewoners. Dit om te achterhalen hoe zij aankijken tegen de aanpak die professionals hebben gehanteerd. Op deze manier kan pas echt vastgesteld worden of de aanpak van professionals aansluit bij behoeftes van bewoners en de situatie in de wijk.

Gesteld kan worden dat verder onderzoek naar het thema maatschappelijke onrust relevant is, gezien de blijvende toestroom aan vluchtelingen die naar Nederland zal komen. Met de huidige studie is een bijdrage geleverd aan kennis over het ontstaan van maatschappelijke onrust bij de komst van vluchtelingen, en hoe gemeentes deze onrust zo klein mogelijk kunnen houden. De resultaten uit dit onderzoek kunnen gebruikt worden als basis waarop toekomstig onderzoek voortgeborduurd kan worden.

Literatuurlijst

- Art, L., & Butter, E. (2012). Een kwestie van investeren en anticiperen: Maatschappelijke onrust, de rol van netwerken, (sociale) media en sleutelfiguren. Op 4 april 2016 verkregen van: http://www.ewoudbutter.nl/ewoud/Publicaties/Artikelen/2012/3/10_Een_kwestie_van_investeren_en_anticiperen_files/2012-04-02%20Een%20kwestie%20van%20investeren%20en%20anticiperen.pdf
- Baxter, P. & Jack, S. (2008) Qualitative case study methodology: study design and implementation for novice researchers. Op 6 augustus 2016 verkregen van: <http://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1573&context=tqr>
- Berkowitz, L. (1972). Frustrations, comparisons, and other sources of Emotional arousal as contributors to social unrest. *Journal of social issues*. 28(1), 77-91.
- Boeije, H. (2010). Analysis in Qualitative Research. London: SAGE Publications.
- Bryman, A. (2008). Social research methods. Oxford: Oxford University Press.
- Campbell, D.T. (1965). Ethnocentric and other altruistic motives. In: Levine, D. (Ed.). Nebraska symposium on motivation (283-311). Lincoln, NE: University of Nebraska Press
- González, K.V., Verkuyten, M., Weesie, J., & Poppe, E. (2008). Prejudice towards muslims in the Netherlands: Testing integrated threat theory. *British journal of social psychology*, 47, 667-685.
- Grant, P.R., Abrams, D., Robertson, D.W., & Garay, J. (2015). Predicting protests by disadvantaged skilled immigrants: A test of an integrated social identity, relative deprivation, collective efficacy (SIRDE) model. *Social justice research*, 28, 76-101.
- Hafez, M., & Mullins, C. (2015). The Radicalization Puzzle: A Theoretical Synthesis of Empirical Approaches to Homegrown Extremism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38, 958-975.
- Helsloot, I., Groenendaal, J., & in 't Veld, M. (2014). Maatschappelijke reacties na incidenten: Een verkennend onderzoek naar het onderscheid tussen, en determinanten van, maatschappelijke commotie, bezorgdheid en agressie. Op 7 april 2014 verkregen van: [file:///C:/Users/Gebruiker/Documents/Downloads/bsk14-02_totaal%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/Gebruiker/Documents/Downloads/bsk14-02_totaal%20(4).pdf)
- Hoek, A., Kleuver, J., & Soomeren, P. (2007). Wei Ji en de menselijke maat: Onderzoek naar maatschappelijke onrust. Op 4 april 2016 verkregen van: <http://www.burgemeesters.nl/files/File/Crisisbeheersing/docs/20071207.pdf>
- Hulshof, P., Kleuver, J., Lugtmeijer, E., & Pach, J. (2007). Maatschappelijke onrust: Leerzame voorbeelden, historie, literatuur en meer. Op 8 juli verkregen van: <http://www.ifv.nl/kennisplein/Documents/2008-maatschappelijke-onrust-dsp-groep.pdf>
- Hutchison, P., & Rosenthal, H.E.S. (2011). Prejudice against muslims: Anxiety as a mediator between intergroup contact and attitudes, perceived group variability and behavioural intentions. *Ethnic and racial studies*, 34(1), 40-61.

- Immigratie- en Naturalisatiedienst. (2016). Asylum Trends. Monthly report asylum applications in the Netherlands and Europe. Op 1 maart 2016 verkregen van:
<https://ind.nl/Documents/Asylum%20Trends%20jan%202016.pdf>
- Klompenhouwer, L. (2015). Aanslag op satirisch tijdschrift Parijs- 12 doden, daders geïdentificeerd. NRC Handelsblad, gepubliceerd op 11 maart 2015.
- Kundnani, A. (2012). Radicalisation: The Journey of a Concept. *Institute of Race Relations*, 54(2), 3-25.
- Lucassen, L. (2016). We gaan niet ten onder aan vluchtelingen. Op 7 augustus 2016 verkregen van:
<http://www.trouw.nl/tr/nl/36361/Vluchtelingen/article/detail/4279132/2016/04/10/We-gaan-niet-ten-onder-aan-vluchtelingen.dhtml>
- Lunsing, J.R. (2015). De kloof: Effecten van transparant welstandstoezicht, buurtbudgetten en referenda op de door burgers waargenomen afstand tot bestuur. Op 25 juni 2016 verkregen van: http://doc.utwente.nl/95786/1/thesis_J_Lunsing.pdf
- NOS. (21 januari 2016). Vluchtelingenwerk: Opvang verplicht voor alle gemeenten. Op 14 maart 2016 verkregen van: <http://nos.nl/artikel/2081785-vluchtelingenwerk-opvang-verplicht-voor-alle-gemeenten.html>
- Papademetriou, D.G., Alba, R., Foner, N., & Banulescu-Bogdan, N. (2016) Managing religious difference in North America and Europe in an era of mass migration. Migration Policy Institute.
- Renn, O., Jovanovic, A., & Schröter, R. (2015). International migration outlook 2015. OECD publishing, Paris. Verkregen van: http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2015-en
- Olson, M. (1965). The logic of collective action. Cambridge, Massachusetts, London, England: Harvard University Press.
- Radaradvies. (2016). Vluchtelingen: Wat kan uw gemeente doen? – deel 1. Op 15 juli 2016 verkregen van: <http://www.radaradvies.nl/vluchtelingen-leefbaarheid/>
- Scheepers, P., Gijsberts, M. & Coenders, M. (2002). Ethnic exclusionism in European countries. Public opposition to civil rights for legal migrants as a response to perceived ethnic threat. *European sociological review*. 18(1), 17-34.
- Seawright, J., & Gerring, J. (2008). Case selection techniques in case study research: A menu of qualitative and quantitative options. *Political research quarterly*, 61(2), 294-308.
- Sherif, M., & Sherif, C.W. (1969). Social Psychology. Harper & Row: New York.
- Smeets, M.E., Moors, H., & Baetens, T. (2009). Schaken op verschillende borden. Evidence-based strategieën voor communicatie over overlast en verloedering, maatschappelijke onrust, polarisatie en radicalisering. Op 12 maart 2016 verkregen van:
file:///C:/Users/Gebruiker/Documents/Downloads/volledige-tekst_tcm44-358821.pdf
- UNHCR. (2014). World at War. Global Trends 2014. Op 20 februari 2016 verkregen van:
<http://unhcr.org/556725e69.html>

- Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2015). Factsheet asielzoekers en vergunninghouders. Praktische informatie voor gemeentes. Op 21 februari verkregen van: <https://vng.nl/files/vng/publicaties/2015/factsheets-asielzoekers-en-vergunninghouders.pdf>
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2016). Het gemeentelijke versnellingsarrangement (GVA). Op 21 februari 2016 verkregen van: <https://vng.nl/files/vng/20160225-factsheet-gva.pdf>
- Vereniging van Nederlandse Gemeenten. (2016). Informatieavonden vluchtelingen: houdt het klein. Op 15 juli 2016 verkregen van: <https://vng.nl/informatieavonden-vluchtelingen-houd-het-klein>
- Volkskrant (18 december 2015). Waar ging het mis in Geldermalsen? Reconstructie rellen in Geldermalsen. Op 2 augustus 2016 verkregen van: <http://www.volkskrant.nl/binnenland/waar-ging-het-mis-in-geldermalsen~a4209944/>
- Willems, D. & van Zwieten, M. (2009). Waardering van kwalitatief onderzoek. Op 6 augustus 2016 verkregen van: <https://www.henw.org/archief/volledig/id2715-waardering-van-kwalitatief-onderzoek.html>
- Witte, R. (2011). Al eeuwenlang een gastvrij volk: racistisch geweld en overheidsreacties in Nederland 1950-2009. Amsterdam: Aksant.
- Wonderen, R., & Broekhuizen, J. (2011). Spanningen in buurten: Theoretische verkenning en empirische toetsing van risico-en beschermingsfactoren voor polarisatieprocessen. *Politiestudies*, 18, 53-78.
- Wonderen, R., & Witte, R. (2016). Handreiking omgaan met maatschappelijke spanningen. 28 juni 2016 verkregen van: <http://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/handreiking-maatschappelijke-spanningen.pdf>
- Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *American psychological association*, 134(4), 504-535.

Bijlage A: Overzicht respondenten

Respondent	Beroep/ organisatie	Case
1	Beleidsmaker (gemeente Utrecht)	Overvecht
2	Adviseur volkshuisvesting vluchtelingen (Portaal woningbouwcorporatie)	Overvecht
3	Communicatieadviseur vluchtelingen (COA)	Allemaal
4	Wijkadviseur vluchtelingen (wijkbureau)	Overvecht
5	Beleidsmaker en oprichter van de organisatie 'Amersfoort geeft thuis' (gemeente Amersfoort)	Bosgebied
6	Beleidsmaker (gemeente Amersfoort)	Bosgebied
7	Communicatieadviseur vluchtelingen (gemeente Amersfoort)	Bosgebied
8	Voorlichter volksgezondheid (GGD)	Soesterberg en Overberg
9	Beleidsadviseur vluchtelingen (gemeentes Utrechtse Heuvelrug)	Overberg
10	Dorpscoördinator	Overberg
11	Wijkagent (politie Utrechtse Heuvelrug)	Overberg
12	Adviseur volkshuisvesting vluchtelingen (Portaal woningbouwcorporatie)	Bosgebied en Soesterberg
13	Voorzitter van de wijkraad	Overvecht
14	Wijkagent (politie Amersfoort)	Bosgebied
15	Teamchef bij de politie	Overvecht
16	Beleidsmaker sociaal domein (gemeente Soest)	Soesterberg
17	Stedelijk projectleider opvangcentra (gemeente Utrecht)	Overvecht
18	Onderzoeker bij Bureau Regionale Veiligheidsstrategie	Overvecht
19	Beleidsmaker (gemeentes Zeist)	Soesterberg

20	Operationeel specialist politie Amersfoort	Bosgebied en Soesterberg
----	---	--------------------------

Bijlage B: Topiclijst interviews

Belangrijk om in acht te nemen bij de topiclijst, is dat de basis van elk interview met gemeente, politie en het COA is gebaseerd op onderstaande gegeven punten. Echter, per persoon wordt de richting van het interview aangepast aan de thema's van het werkveld van de respondent. Interviews met politie worden voornamelijk gericht op wat de aanpak is bij het waarborgen van de objectieve en subjectieve veiligheid in een wijk, interviews met de gemeente en het COA worden gericht op de algemene aanpak en het informeren van de buurt, en interviews met de woningbouwcorporaties worden gericht op achtergrondkenmerken en samenstelling van een buurt en problematieken die spelen in een wijk. Op deze manier is de basis van alle interviews hetzelfde gebleven en vormden de verschillende visies vanuit verschillende thematieken uiteindelijk een volledig beeld over hoe de komst van vluchtelingen in de onderzochte gemeentes is aangepakt.

Introductie

- Introductie van mezelf
- Uitleg onderzoek en doel onderzoek
- Toestemming vragen voor opname apparatuur en waarborgen anonimiteit
- Tijdsduur van het interview aangeven
- Introductie en werkzaamheden van de respondent (wat is zijn of haar rol in de wijk)

Thema 1: Hoe is de komst van vluchtelingen verlopen?

- Op welke locatie komt een opvang?
- Was er veel of weinig ophef? / Hoe uitte dit zich? / Wat zijn aanleiding waarop onrust zich kan manifesteren in de wijk?
- Wat zijn achtergrondkenmerken van de wijk en van de bewoners?
- Welke partijen zijn betrokken bij de komst?
- Wat is de specifieke rol van de respondent? (gemeente, politie, het COA, woningbouw, GGD)

Thema 2: Hoe wordt te werk gegaan om buurten zo goed mogelijk voor te bereiden?

- Is er een bestaand (preventief) beleid of een bestaande aanpak over hoe om te gaan met de komst van vluchtelingen en eventuele onrust in de samenleving?
- Op welke factoren is deze eventuele aanpak gericht?

- Informeren van de buurt
- Organiseren van de inloopavond
- Waarborgen van veiligheid gedurende het proces
- Draagvlak creëren in de wijk
- Investeren in vertrouwensrelatie met burgers
- Rol van digitale- en sociale media
- Hoe wordt geanticipeerd op onrust of onvoorziene situaties? Wordt de aanpak dan bijgesteld?
- Hoe is de samenwerking tussen verschillende belanghebbende partijen?

Thema 4: Slaag- en faalfactoren van de aanpak

- Wat was succesvol in de gehanteerde aanpak?
- Wat was minder succesvol in de gehanteerde aanpak?
- Waarom is iets wel of niet succesvol gebleken?
- Wat zou in de toekomst anders/beter kunnen?

Thema 4: Waar is de aanpak op gebaseerd?

- Nationaal of regionaal beleid, best practices uit andere gemeentes, wetenschappelijk bewezen aanpakken, buurtkenmerken, of andere aanleidingen
- Is er informatieuitwisseling tussen gemeentes onderling?

Thema 5: Aanbevelingen en tips

- Waar zouden gemeentes, die nog te maken krijgen met de komst van vluchtelingen, rekening mee kunnen houden in de toekomst?

Afsluiting

Bijlage C: Codeboom

Name	Sources	References
[-] Aanpak bij komst azc-noodopvang	4	7
[-] informatieavond	12	24
[-] informeren van de buurt	7	12
[-] samenwerking tussen partijen	11	29
[-] berichtgeving en digitale media	13	26
[-] (open) communicatie	8	18
[-] buurtkenmerken	3	5
[-] imago van de wijk	5	8
[-] omgeving waarin het azc staat	6	11
[-] de-escalatie van het probleem	1	1
[-] draagvlak in de wijk	5	9
[-] anonimiteit	3	5
[-] bewonersinitiatieven- vrijwilligenwerk	4	7
[-] laagdrempelig en persoonlijk contact	10	15
[-] sleutelfiguren en netwerk	6	14
[-] identificatie met wijk	1	1
[-] integratie	5	6
[-] huisvesting statushouders	3	6
[-] woonlocaties	1	1
[-] randvoorwaarden azc	3	3
[-] Grootte opvang	4	5
[-] kostenbesparende locatie	5	6
[-] spreiding locaties en huizen	3	4
[-] verblijfsduur asielzoekers in azc	1	2
[-] succes en faalfactoren	12	35
[-] waar moet in geïnvesteerd worden	10	38
[-] mensen met ervaring	1	1
[-] uitingen van maatschappelijke onrust	12	18
[-] culturele dreiging	7	11
[-] mobiliseren van verzet	1	1
[-] onrust door niet direct betrokkenen	4	7
[-] probleemverschuiving	7	10
[-] realistische dreiging	7	11
[-] redenen voor ontstaan MO	5	6

☐	sfeer voor de komst van azc-noodopvang		7	12
☐	☐ veiligheid		2	2
	☐ beeldvorming		3	6
	☐ niet bagateliseren		1	1
	☐ Openbare orde		6	7
	☐ relativeren van gebeurtenis en erkennen		3	4
	☐ sociale controle		1	1
☐	☐ veiligheid objectief		7	11
	☐ objectieve kennis delen		2	2
	☐ veiligheid subjectief		4	4
☐	☐ verschil tussen oud en nieuw azc		3	5
☐	☐ wantrouwen en frustratie naar overheid		6	15
	☐ afspraken nakomen		1	1
☐	☐ investering in buurt		2	4
	☐ subsidie voor de wijk		2	3
	☐ serieus genomen voelen		10	19
☐	☐ zichtbaarheid van professionals		2	6
	☐ bereikbaarheid		1	1
	☐ contactpersoon in de wijk		3	3

Bijlage D: Beschrijving van de cases

Utrecht Overvecht

De gemeente Utrecht kondigt in september 2015 aan om in verschillende wijken, waaronder in Oog in Al en Kanaleneiland, een opvang te realiseren voor vluchtelingen. Begin januari 2016 werd door de gemeente en het COA aangekondigd dat er medio juli van datzelfde jaar zeshonderd asielzoekers worden opgevangen aan de Einsteindreef in Utrecht Overvecht. Dit heeft geleid tot veel weerstand in de wijk waarbij protestgroepen, voornamelijk door verbale agressie, hier tegenin treden. Overvecht is een cultureel diverse wijk met circa 35.000 inwoners waarvan een groot deel (72%) in sociale huurwoningen woont. De wijk kenmerkt zich door problematieken die te maken hebben met criminaliteit, overlast en sociaaleconomische achterstand. Daarbij zou er een gebrek zijn aan draagkracht om gezamenlijk problematiek op te pakken in de wijk. Echter, niet in alle delen van Overvecht zouden deze problemen aan de orde zijn. Dit is voornamelijk het geval in Overvecht-Zuid waar de opvanglocatie voor vluchtelingen zal komen. Als reactie op de weerstand uit de wijk hebben de gemeente en het COA besloten dat het aantal vluchtelingen wordt teruggebracht van zeshonderd naar vierhonderd.

Amersfoort Bosgebied

De gemeente Amersfoort kondigt in september 2015 aan om circa tweeduizend vluchtelingen op te willen vangen. Echter, in juli 2016 heeft de stad enkel een bestaand AZC, die er al zo'n vijftintig jaar staat, en een nieuw AZC in de wijk Bosgebied. Het nieuwe AZC is er een voor alleenstaande minderjarige vluchtelingen (AMV's) tussen de twaalf en achttien jaar. Hier worden vanaf februari 2016 vijftig jongeren opgevangen. In juli 2016 zijn dit er nog maar vijftien. De aankondiging van het AZC heeft volgens de gemeente en de politie nauwelijks tot onrust geleid, hooguit tot commotie. Dit betekent voornamelijk dat bewoners vragen hadden over de komst van vluchtelingen en eventuele bezorgdheid wilden uiten naar elkaar. De wijk Bosgebied, waar het AZC staat, wordt gekenmerkt als een goede wijk waar veel middenklasse gezinnen wonen. Daarbij staat het AZC ver buiten de wijk zelf, waardoor bewoners in feite weinig te maken hebben met het AZC.

Utrechtse Heuvelrug- Overberg

In de gemeente Utrechtse Heuvelrug, bestaande uit verschillende kleine dorpen, wordt eind 2014 een AZC geopend voor minderjarige alleenstaande vluchtelingen (AMV's) tussen de twaalf en achttien jaar. Overberg is een kleine agrarische gemeenschap met circa negenhonderdvijftig inwoners. Vrijwel alle bewoners hebben een Nederlandse achtergrond en een groot gedeelte heeft een redelijk tot zwaar christelijke geloofsovertuiging. Eind 2014 werden er circa tachtig AMV's uit voornamelijk Syrië en Eritrea geplaatst in het AZC. Vanaf september 2015 werd de maximale capaciteit behaald van tweehonderd vluchtelingen. Deze vluchtelingen verblijven maximaal zes maanden in het AZC, waarna

zij worden overgeplaatst naar ander opvanglocaties. Bij aankondiging van de komst van het AZC in 2014 was er sprake van veel weerstand onder de bevolking, wat zich volgens gemeente en politie tijdens de inloopavond uitte in voornamelijk verbale agressiviteit. Er zouden ongenueanceerde uitgesproken gedaan zijn door bewoners en de sfeer tijdens de avond zou grimmig zijn geweest.

Zeist en Soest- Soesterberg

Op grondgebied van de gemeente Zeist, maar naast de dorpskern van Soesterberg, is eind 2014 een AZC geopend in het oude luchtvaartmuseum. Hier werden driehonderd vluchtelingen opgevangen. Dit heeft destijds tot weinig onrust geleid in de samenleving. En er bleek tevens weinig animo te zijn voor een inloopavond of dergelijke bijeenkomsten. In september 2015 komt het verzoek van het COA om naast het bestaande AZC een noodopvanglocatie te openen waar nog eens duizend vluchtelingen opgevangen kunnen worden. Dit leidde dit keer, in tegenstelling tot de komst van het eerste AZC, tot veel onrust in het dorp Soesterberg. Deze onrust uitte zich met name door commotie en bezorgdheid en soms met verbale agressie naar de gemeente en de politie. Soesterberg is een klein dorp met circa zesendertighonderd inwoners waarvan 99% autochtoon zou zijn.